

УДК: 376.334:371.334.7.

ИНКЛЮЗИВДИК БИЛИМ БЕРҮҮДӨ АРАЛЫКТАН ОКУТУУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН КОЛДОНУУ

Кенжебаев Калыс Таалайбекович (0009-0009-0909-4748)
Ибраев Алмазбек Дуйшокович (0009-0005-8641-5593)

Эл аралык Кувейт университети, Бишкек шаары, Кыргыз Республикасы

Аннотация: Кыргызстанда ден соолугу боюнча мүмкүнчүлүгү чектелген балдарды жана өспүрүмдөрдү окуу процессине тартуу ар дайым билим берүүдөгү чоң көйгөй болуп келген. Көп учурда бул категориядагы балдар жана өспүрүмдөр мектеп окуучулары тарабынан басмырлоого учураса, ал эми айрым мектептер аларды окутуудан баш тарткан учурлар кездешет. Мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын формалдуу түрдө эч качан укуктары чектелген эмес. Анткен менен чыныгы жашоодо алар коомчулуктун көңүл буруусуна муктаж болуп келишет. Бул илимий макалада Кыргызстандын алыскы райондорундагы мүмкүнчүлүгү чектелген балдар жана өспүрүмдөр үчүн билим берүүнүн жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу жолдору каралып, натыйжалуу ыкма катары аралыктан окутуу технологияларын колдонуу менен инклюзивдик билим берүү сунушталды. Инклюзивдик билим берүүнүн өзгөчөлүгү болуп бардык окуучуларды алардын жөндөмүнө жана мүмкүнчүлүктөрүнө карабастан билим берүү процессине тартуу эсептелинет. Тилекке каршы, билим берүүнүн бул түрү көп каражатты жана убакытты талап кылат. Коомдун ар кандай катмарына жалпы билим берүү учурдун эң башкы милдети болгондуктан, альтернативдүү варианттарды изилдөө зарыл.

Өзөктүү сөздөр: инклюзивдик билим берүү, аралыктан билим берүү, аралыктан билим берүү технологиялары, мүмкүнчүлүгү чектелген балдар жана өспүрүмдөр

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Кенжебаев Калыс Таалайбекович (0009-0009-0909-4748)
Ибраев Алмазбек Дуйшокович (0009-0005-8641-5593)

Международный Кувейтский университет, город Бишкек, Кыргызская Республика

Аннотация: В Кыргызстане вовлечение детей и подростков с ограниченными возможностями в учебный процесс всегда было большой проблемой в образовании. Часто эта категория детей и подростков подвергается дискриминации со стороны школьников, а некоторые школы отказывают им в обучении. Люди с ограниченными возможностями формально никогда не имели ограниченных прав. Тем не менее, в реальной жизни они продолжают нуждаться в общественном внимании. В данной научной статье рассматриваются пути повышения доступности образования для детей и подростков с ограниченными возможностями в отдаленных районах Кыргызстана и предлагается инклюзивное образование с использованием технологий дистанционного обучения в качестве эффективного способа. Особенность инклюзивного образования заключается в том, что оно вовлекает в образовательный процесс всех учащихся, не исключая их способностей и возможностей. К сожалению, этот вид образования требует много денег и

времени. Поскольку обеспечение образования для всех является первоочередной задачей нашего общества, следует изучить альтернативные варианты. В качестве эффективного способа решения этой проблемы предлагается запустить процесс обучения с использованием программ дистанционного обучения.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дистанционное образование, дистанционные образовательные технологии, дети и подростки с ограниченными возможностями здоровья.

THE USE OF DISTANCE LEARNING TECHNOLOGIES IN INCLUSIVE EDUCATION

Kenzhebaev Kalys Taalaibekovich (0009-0009-0909-4748)

Ibraev Almazbek Duishokovich (0009-0005-8641-5593)

International Kuwait university, Bishkek city, Kyrgyz Republic

Annotation: *In Kyrgyzstan, the involvement of children and adolescents with disabilities in the educational process has always been a big problem in education. This category of children and adolescents is often discriminated against by schoolchildren, and some schools refuse to teach them. People with disabilities have never formally had limited rights. Nevertheless, in real life they continue to need public attention. This scientific article examines ways to increase the accessibility of education for children and adolescents with disabilities in remote areas of Kyrgyzstan and suggests inclusive education using distance learning technologies as an effective way. The peculiarity of inclusive education is that it involves all students in the educational process, without excluding their abilities and opportunities. Unfortunately, this type of education requires a lot of money and time. Since providing education for all is the primary task of our society, alternative options should be explored. As an effective way to solve this problem, it is proposed to launch the learning process using distance learning programs.*

Keywords: *inclusive education, distance education, distance educational technologies, children and adolescents with disabilities*

1. Киришүү

Глобалдык тенденцияларга бет алган коомдун калыптанышынын баштапкы этабы бүткүл дүйнөлүк коммуникациялардын тез өнүгүшү адамдын ишинин бардык багыттарына маалыматтык-коммуникациялык технологияларды киргизүү менен мүнөздөлүүдө. Кыргызстанда санариптик технологияларды колдонуу зарылдыгы билим берүү чөйрөсүндө да жаңы ыкмаларды иштеп чыгуу жана киргизүү зарылчылыгына алып келди (Ибраев А.Д., Жанбоев Э.А., Туратбеков Б.Т. 2021. 45-51 бб).

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитетинин маалыматы

боюнча Кыргызстанда 2021-жылга карата майыптыгы боюнча жөлөк пул алып турган 34 181 бала катталган (Улуттук статистика комитети, 2021).

Бул көрсөткүч 2019-жылдан 2020-жылга 1,94%га, 2020-жылдан 2021-жылга 4,74%га көбөйгөн. Ал эми 2011-жылдан 2021-жылга чейинки он жылдыкта 45,05%га өскөн (Улуттук статистика комитети, 2021).

Жогорудагы маалымат боюнча катталган 34181 баланын 18024ү кыздар жана 16157си эркек балдар болуп эсептелинет (Улуттук статистика комитети, 2021).

Белгилей кетчү нерсе, майыптыгы боюнча жөлөк пул алып турган балдардын

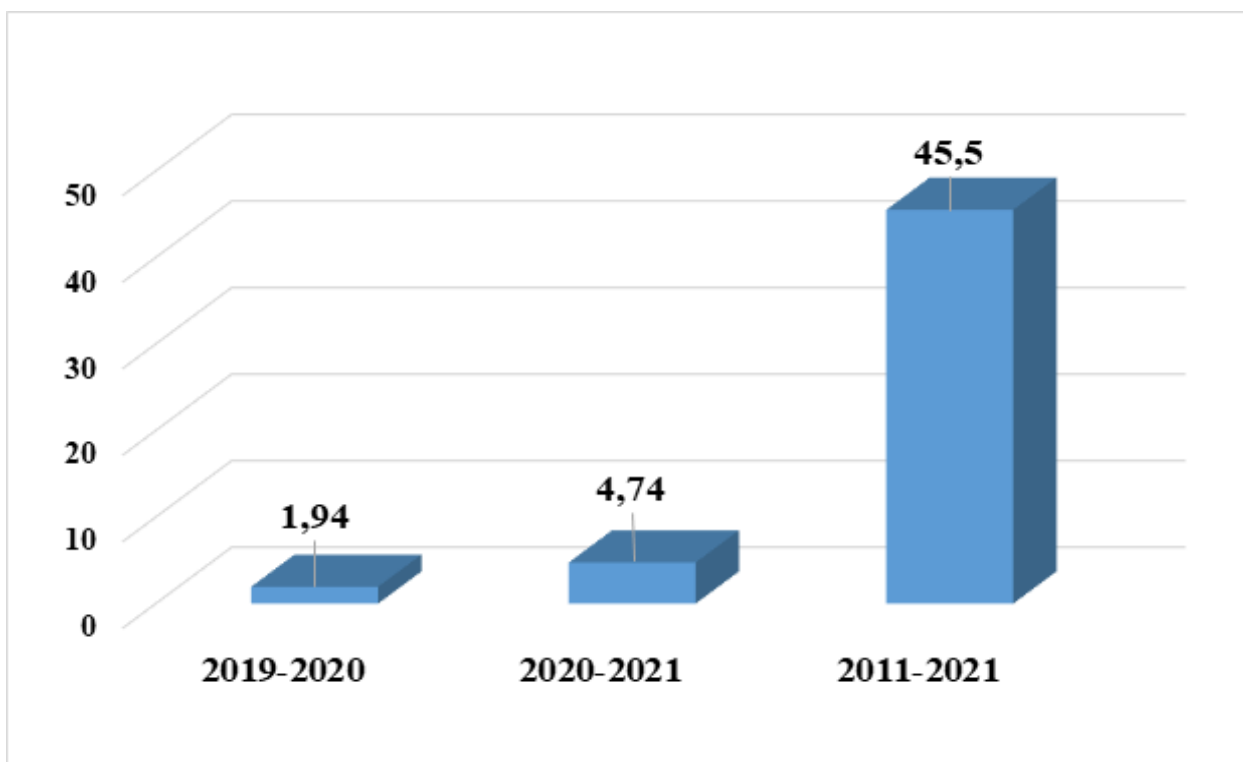

Диаграмма 1. Майыптыгы боюнча жөлөк пул алып турган балдардын санынын өсүү динамикасы

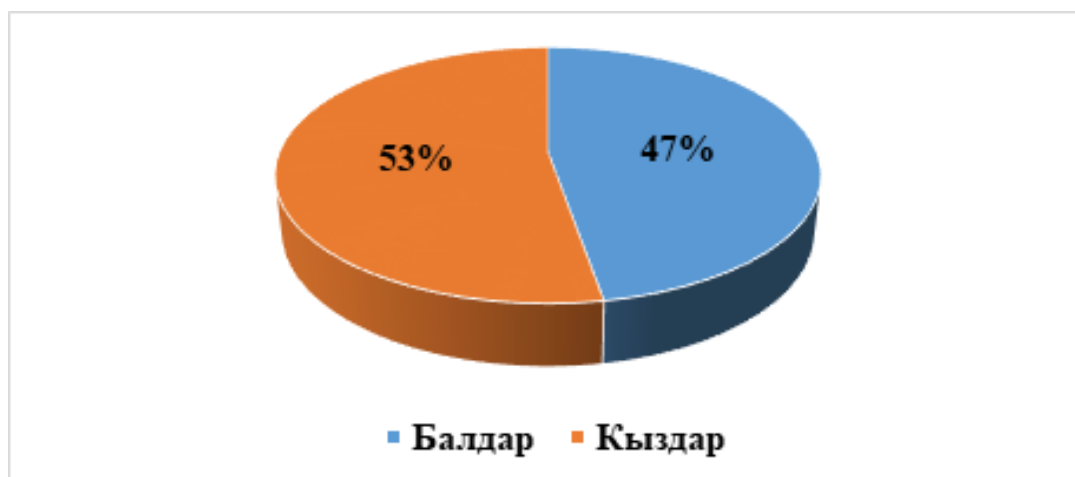

Диаграмма 2. Майыптыгы боюнча жөлөк пул алып турган балдардын жынысына карата саны

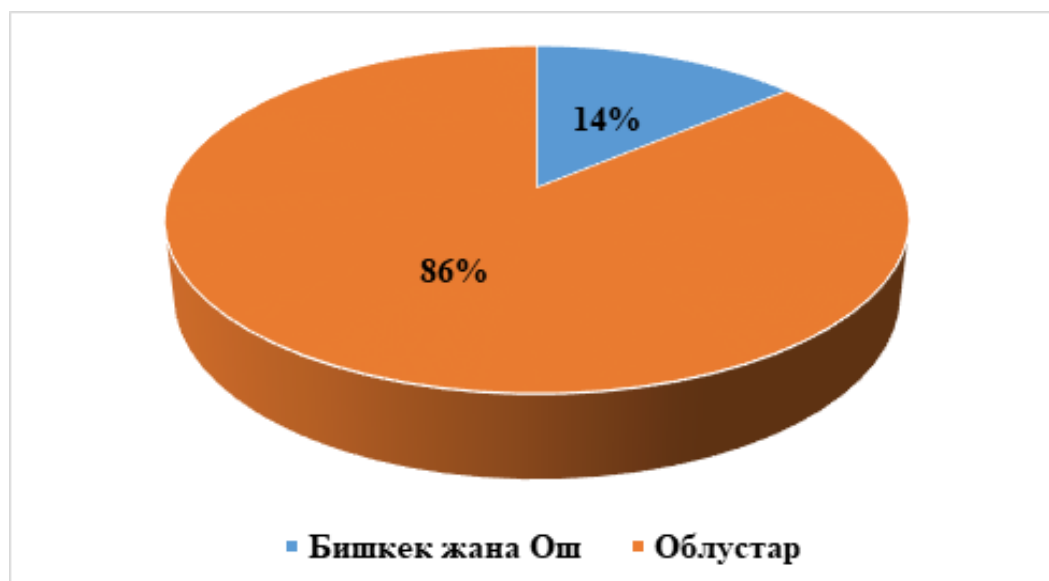

Диаграмма 3. Майыптыгы боюнча желөк пул алып турган балдардын шаар жана алыскы аймактардагы көрсөткүчү

жалпы санынын 4735и Бишкек жана Ош шаарында жана калган 29446сы облустарда катталган. Бул алыскы региондордо майыптыгы бар балдар эмес жөнөкөй балдарды окуу процессине тартуу көптөгөн жылдар бою чоң көйгөй болуп келет. Мындай шарттарда бул категориядагы балдарга алардын шартын эсепке алган, аларга ылайык көңүл бурулбай келе жатканы эч кимге сыр эмес (Улуттук статистика комитети, 2021).

Кыргызстандын педагогикалык коомчулугунда мүмкүнчүлүгү чектелген балдар жана өспүрүмдөр үчүн билим берүүнүн жеткиликтүүлүк проблемалары айтылып келет. Мүмкүнчүлүгү чектелген балдарды жана өспүрүмдөрдү окутуу, тарбиялоо багытындагы педагогикалык изилдөөлөр жүргүзүлө баштады, башкача айтканда, жаңы методдор, технологиялар иштелип чыгууда.

Инклюзивдик билим берүү - бул мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар сөзсүз түрдө жалпы билим берүү процессине кошулуп, коомдун бир бөлүгү боло алган жалпы билим берүү процесси. Билим берүү тутумунундагы мындай трансформация мүмкүнчүлүгү чектелген балдар жана өспүрүмдөр үчүн да билим алууга шарт түзөт. Инклюзивдик билим берүүнүн

артыкчылыгы - бул бардык окуучуларды окуу процессине камтуу. Ошого ылайык, мындай процесс баарына ийкемдүү жана ыңгайлуу болууга тийиш.

Мүмкүнчүлүгү чектелген балдар жана өспүрүмдөр жашоосунун көпчүлүк бөлүгүн ажырым (депривация) шартта жашашат. Ооруканалардагы, санаторийлердеги, мектеп-интернаттардагы жашоо баланы чөктүрөт. Мындай балдар менен өспүрүмдөрдү көп учурда өздөрү сыяктуу адамдар курчап жүрүшөт. Тилекке каршы, мындай шартта адамдар коом менен байланыштан качышат же андай байланыш түзүүгө мүмкүнчүлүгү жок.

Инклюзивдик билим берүүнү ишке ашыруу бир топ чыгымдарды жана күч-аракетти талап кылат, бирок аралыктан окутуу технологиясынын жардамы менен белгилүү бир натыйжаларга жетишүүгө болот. Дистанттык окутуу технологиялары Кыргызстанда гана эмес, бүткүл дүйнө жүзүндө билим берүү системасын реформалады. Дистанттык окутуу технологиялары аркылуу окутуу, айрыкча пандемия учурунда оң натыйжаларды көрсөттү.

Тилекке каршы, Кыргызстанда мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар көптөн бери коомдон ажыратылып келген.

Көпчүлүк адамдар мындай адамдарды чыныгы жашоодо сейрек көрүшөт жана алар менен эч кандай байланышы жок. Демек, салттуу инклюзивдик билим берүү же мүмкүнчүлүгү чектелген өспүрүмдөрдү башка окуучулар менен дароо эле чогу отуруп баштоо социалдык шокту жаратып, коомдун мындай трансформацияга ыңгайлашуусуна терс таасирин тийгизиши мүмкүн.

2. Изилдөөнүн материалдары жана методдору

Инклюзивдик окутуу боюнча Мусифуллина Э.В., Егорова Т.М., Ахмедзянова Т.С., Белухина Н.Н. (2019. 192-198 бб.) сыяктуу бир катар орус окумуштуулары изилдешкен жана изилдеп келишет. Майыптардын укуктары жөнүндөгү конвенцияны биздин өлкөгө караганда мурунураак ратификациялаган өлкө катары Россия Федерациясы инклюзивдик окутууну изилдөөдө да, ишке ашырууда да биздин өлкөдөн алдыда. Жогоруда аталган окумуштуулар өздөрүнүн эмгектеринде инклюзивдик окуудагы электрондоштуруу боюнча өздөрүнүн моделдерин сунушташкан.

Окутуунун бул түрүн изилдөөнүн жана колдонуунун ар кандай методдорун Европа изилдөөчүлөрүнөн да үйрөнүүгө болот. Европа эле эмес дүйнө деңгээлинде билим берүү боюнча негизги изилдөөчү катары Европа Союзунун өзүн кароого болот. Аталган уюмдун бир катар долбоорлору батышта гана эмес Орто Азиянын бир катар өлкөлөрүнүн билим деңгээлине өз таасирин тийгизе алды (UNESCO G., NEPC E. 2021).

Европанын өзгөчө талаптар жана инклюзивдик окутуу боюнча агентствосу окутуунун бул түрү боюнча көптөгөн изилдөөлөрдү жүргүзүп келет (UNESCO G., NEPC E. 2021). Кыргыз окумуштуулары үчүн негизги эки булак катары дал ушул Европа окумуштууларын жана орус окумуштууларын кароого болот. Ар бир окумуштуу жана институттар жергиликтүү элдин талаптарына жараша изилдөө жүргүзгөндүктөн дайыма эле чет элдик

окумуштуулардын методдору биздин билим берүү тутумуна туура келе бербейт. Муну менен бирге биздин окумуштуулардын көңүлүн инклюзивдик окутууга буруу талабы бар экенин айтып кетүү керек.

Азыркы учурда өлкөбүздүн инклюзивдик билим берүүнү изилдеген бир катар окумуштуулары бар. Умарбекова А.А., Жайылган кызы М. (2020. 81-84 бб.) сыяктуу бир катар изилдөөчүлөр өлкөбүзгө кирген бул жаңы түшүнүктү изилдөөгө өз салымдарын кошуп келишет.

3. Изилдөөнүн натыйжалары

2020-жылга карата Кыргызстанда мүмкүнчүлүгү чектелген 33 миң бала болгон, аларды окутуу үчүн ар кандай жабдуулар жана ыкмалар талап кылынып келет. Кыргыз Республикасы БУУнун Майыптардын укуктары жөнүндө конвенциясын ратификациялаган мамлекет болгонуна карабастан, иш жүзүндө биздин өлкө бул конвенциянын жоболорун ишке ашыруу үчүн жетиштүү потенциалга ээ эмес экендиги айкын болду. Мисалы, азыркыга чейин сапаттуу билим алып жаткан мүмкүнчүлүгү чектелген балдардын так саны жок (ЮНИСЕФ, 2014. 59 б.).

2019-жылы Кыргызстанда айтылып жаткан категориядагы билим алуучулар үчүн 18 атайын мектеп болгон. Жыл сайын атайын мектептердеги балдардын саны өсүүдө, бирок мүмкүнчүлүгү чектелген балдардын саны билим алып жаткан мүмкүнчүлүгү чектелген балдардын санынан үч эсе тез өсүүдө. Мындан тышкары көптөгөн адистештирилген мектептер шаарларда жайгашкан, бирок 13 жашка чейинки майып балдардын 18 пайызы гана шаарларда жашашат (ЮНИСЕФ, 2022. 66 б.).

Алыскы аймактарда мындай балдар жана өспүрүмдөр тилекке каршы кароосуз калууда. Мындай региондордогу жергиликтүү мектептерде мындай балдарга жана өспүрүмдөргө кызмат көрсөтүү үчүн жетиштүү материалдык ресурстар жана жетиштүү сандагы кызматкерлер жок. Тилекке каршы, көптөгөн мүмкүнчүлүгү

чектелген балдар жана өспүрүмдөр негизги билимге ээ болбой калышат.

Мындай кырдаал биздин билим берүү тутумубуздун көпчүлүккө багытталганынан жана негизги талаптарга гана жооп бергендиктен болуп жатат. Салттуу билим берүү мекемелери көбүнчө окуучунун эмне кылууну билбегенине басым жасайт. Инклюзивдик билим берүүнүн өзгөчөлүгү – бул окуучу эмне кыла ала турганына көңүл бурат жана азчылык үчүн да, а идеалдуу болгон учурда бардыгы үчүн ийкемдүү жана жеткиликтүү.

Тилекке каршы, мүмкүнчүлүгү чектелген балдар жана өспүрүмдөр үчүн атайын мектептерди куруу чоң каражатты талап кылат жана тез эле ишке ашпайт. Аталган балдар жана өспүрүмдөр тез арада билим алууга муктаж болгондуктан, аралыктан окутуу технологияларын колдонуу менен окутууга болот.

Аралыктан окутуу акыркы жылдары абдан өзгөрдү жана оң жагына өзгөргөнү көрүнүп турат. Аралыктан окутуу технологиясынын жардамы менен билим берүүнү өлкөнүн алыскы аймактарына да жеткиликтүү кылууга болот. Аралыктан окутуу технологиясы мүмкүнчүлүгү чектелген балдарды жана өспүрүмдөрдү окутуу милдетин кыйла жеңилдетипти мүмкүн. Дистанттык окутуунун илимий методдор жана технологиялар менен салттуу окутуу формасына караганда билим берүүнү натыйжалуураак ишке ашырууга болот.

4. Талкуулоо

ЮНИСЕФтин изилдөөсүнө ылайык, балдардын жана өспүрүмдөрдүн майыптыгы алардын мектепке барбай калышынын эң кеңири таралган себеби болгон жана болуп кала берет (ЮНИСЕФ, 2014. 59 б.). Автор мүмкүнчүлүгү чектелген балдардын мектепке барууну каалабагандыгынын себеби окуу үчүн шарттардын жоктугу деп эсептейт. Мүмкүнчүлүгү чектелген адамдарды билим берүү тутумуна киргизүү – бул конвенциянын милдеттенмеси гана эмес, учурдун талабы.

Инклюзивдик окутууга кирүүдө мамлекетибиздеги окуу жайлардын материалдык базасы жана аралыктан окутуу методдорун колдонуу тажрыйбасы чоң ролду ойнойт. Аралыктан окутуу боюнча биздин окумуштуулар, изилдөөчүлөр жигердүү изилдөөлөрдү жүргүзүп келишет.

Пандемиядан кийин дистанттык окутуу билим берүүнүн жана кызмат көрсөтүүнүн актуалдуу жана ыңгайлуу жолу бойдон калууда. Ал тургай күнүмдүк жашоодо заманбап маалыматтык технологияларды колдонуу менен билим берүү процессин оңой жана жеткиликтүү ишке ашырууга мүмкүнчүлүк түзүлүүдө. Мындай процесстин ийгилиги маалыматтык технологиялардын, инфраструктуранын жана программалык-аппараттык камсыздоонун болушунан, заманбап технологияларды пайдалануудагы мугалимдердин квалификациясынан жана мүмкүнчүлүгү чектелген балдар жана өспүрүмдөр менен иштөө боюнча адистиктен, эң негизгиси аралыктан окутуу технологияларын пайдалануудагы окуучулардын өздөрүнүн билиминен көзкаранды. Демек, мүмкүнчүлүгү чектелген балдардын жана өспүрүмдөрдүн билим алуусуна шарт түзүү үчүн биринчи кезекте аларды маалыматтык технологиялар, инфраструктура, материалдык база жана билим берүү программасы менен камсыз кылуу зарыл.

5. Корутундулар

Аралыктан окутуу процессинде студенттер маалыматты тез жана натыйжалуу табууну жана талдоону үйрөнүшөт жана башкалардан артта калуу коркунучу болбойт, анткени бүт программаны кайталоо шарты түзүлөт, ал эми заманбап байланыш технологиялары окуу процессин жандуу кылат.

Дистанттык окутуу технологияларын колдонуу менен инклюзивдик билим берүүдө мүмкүнчүлүгү чектелген баланын же өспүрүмдүн ата-энелери жана жакындары маанилүү ролду ойношот. Окутуунун бул формасы канчалык

кемчиликсиз болбосун, мындай аракетти жардамсыз ишке ашыруу мүмкүн эмес. Бирок, бул жерде эч кандай кыйынчылык болбошу керек, анткени мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын көйгөйүн чечүүнүн оптималдуу жолдорун табуу ата-энелердин жана алардын жакындарынын гана эмес, коомдун мүчөсүмүн деген ар бир адамдын милдети.

6. Колдонулган адабияттар:

1. UNESCO G., NEPC E. Global education monitoring report, 2021, Central and Eastern Europe, Caucasus and Central Asia: inclusion and education: all means all: summary. – 2021.
2. Егорова Т. М. и др. Комплексная модель региональной инклюзивной системы дистанционного обучения // Ученые записки ИСГЗ. – 2019. – Т. 17. – №. 1. – 192-198 бб.
3. Ибраев А. Д., Жанбоев Э. А., Туратбеков Б. Т. ДИСТАНТТЫК

БИЛИМ БЕРҮҮДӨ WEB-ТЕХНОЛОГИЯНЫН ДИДАКТИКАЛЫК МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ // Altoo Academic Studies. – 2021. – №. 3. – 45-51 бб.

4. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети. Майыптуулук. 2021. URL: <https://www.stat.kg/kg/gendernaya-statistika/zdravoohranenie/invalidnost/>

5. Умарбекова А.А., Жайылган кызы М. - Инклюзивдик билим берүүдө башталгыч мектептин мугалимдери менен ата-энелердин бирдиктүү иш аракеттери - Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2020. № 6. 81-84 бб.

6. Ю Н И С Е Ф . Концептуализация инклюзивного образования и его контекстуализация в рамках Миссии ЮНИСЕФ [Электронный ресурс]. 2014 г. 59 б.

7. ЮНИСЕФ. Кыргызстандагы балдардын абалы тууралуу жагдай. Жыйынтыктоочу отчет, - Б.: 2022 – 66 б.